

"ЕГОЦЕНТРИЧНИЙ" ПОТЕНЦІАЛ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ

Предметом статті є аналіз лексичного та граматичного значення дієслів, що орієнтовані на мовця, слухача та третю особу, яка присутня, хоча не є безпосереднім учасником комунікації. Розглядаються також "егоцентрично" спрямовані синтаксичні структури.

Мова є могутнім засобом відображення об'єктивного світу. Вона включає в себе мову-систему та мовлення. Свідомі індивідууми осмислюють матеріальний світ на рівні мови-системи у формі мовних категорій та інтерпретують його на рівні мовлення через мовленнєві акти. Використання мови – це діяльність, яка називається мовленням, що набуває форми певних мовленнєвих актів. У 1969 році Д.Сearль писав, що мінімальною одиницею спілкування виступає не речення, як це вважається загальноприйнятим, а породження цього речення в процесі здійснення мовленнєвого акту [1: 93].

Мовленнєві акти здійснюються в реальних ситуаціях конкретними мовцями з метою реалізації своїх певних намірів. Отже, мовленнєві акти передбачають присутність як відправника/адресанта інформації /sender, producer/, так і отримувача, адресата інформації /receiver, consumer/.

Адресант інформації /автор усного чи письмового висловлювання/ називає себе "я"/англ. "I", а адресата інформації – "ти", "ви" /англ. "you".

Присутність реального або потенціального/умовного адресата є необхідною умовою використання мови для комунікації.

Крім активних учасників процесу комунікації, мовця та слухача, в мовленнєвому акті присутня ще третя особа, на яку покликаються у висловлюванні. Ті, хто користуються мовою, розглядають матеріальний світ через систему координат:

координати мовця:	я – тут – зараз	/англ.: I – here – at the present moment;
координати слухача:	ти – коло тебе – тепер	/you – near you – now;
координати третьої особи:	він – там – тоді	/he – there – then.

Домінанти вказаних координат /я – тут – зараз; ти – коло тебе – тепер; він – там – тоді/ та інші лексичні одиниці, що тлумачаться за допомогою цих доміант, називаються "егоцентричними".

У визначенні таких слів може бути експліцитно виражене посилання на мовця:

a/ **"I"** – used by a **speaker or writer** to refer to himself;

b/ **there** - adverb of place and direction /contrasted with here/ in at or **that** place;

that/those ; – contrasted with **this/these**;

this/these are used when the person or thing is near in space or time to **the speaker** [2].

"Егоцентрична" орієнтація "there" визначається в результаті ланцюгового аналізу слів "there" – that/those" – "this/these".

У деяких "егоцентричних" словах вказівка на мовця є пресупозиційним елементом, тобто лежить в підґрунті словникового визначення. Наприклад:

"you" - the person addressed [2]

укр.: "ти" – людина, до якої звертаються /звертаються ті, хто є мовцями/.

Серед егоцентричних слів є слова різних частин мови, в тому числі й дієслова, в яких ця властивість виявляється як на лексичному, граматичному, так і лексико-граматичному рівнях.

У першому випадку покликання на мовця, слухача чи третю особу міститься в лексичному значенні певної групи дієслів. Так, аналіз дієслів "come" і "go", "bring" і "take" показує, що "come", "bring" позначають рух до місця, де перебуває мовець або слухач, а "go", "take" вживаються при русі до інших місць [3: 99, 117]:

I'll be arriving at the hotel about six o'clock. Can you **bring** the car round at six-thirty?

Can you **take** the car to the garage tomorrow? I won't have time.

Покликання на особу здійснюється в словникових статтях деяких дієслів за допомогою зворотних та присвійних займенників. Наприклад:

boast /v/ - make a boast or boasts;

boast /n/ words used in praise of **oneself**, **one's** acts, belongings, etc.

Дієслово "boast"/хвалитися/ пояснюється через іменник "boast"/хвастощі/, лексичне значення якого розкривається за допомогою зворотного займенника oneself та присвійного займенника one's. У семантиці присвійних займенників міститься вказівка на особу чи предмет, які вже згадувалися. Зворотний займенник вказує на особу чи предмет, які є об'єктом своєї власної дії.

Цікавими є випадки експліцитного вираження замикання дії на його агенсі: pride oneself /гордитися/; busy oneself /займатися/. Дієслова такого типу взагалі не зустрічаються без зворотних займенників: He prides himself upon his skill as a pianist.

Деякі дієслова можуть сполучатися як з додатком, що позначає зовнішній об'єкт /Mary was dressing her doll./, так і зворотним займенником, який є маркером того, що дія спрямована на її виконавця [4:79]. Коли семантичний суб'єкт і об'єкт збігаються, дієслова "wash", "dress", "shave" зазвичай не сполучаються зі зворотними займенниками [3:486]: Do you shave on Sunday?

Випущення зворотних займенників у таких прикладах свідчить про те, що вказівка на виконавця дії набуває якості пропозиційного елемента. За умов необхідності вяснити, хто виконує дію, зазначені дієслова вживаються зі зворотними займенниками: *Jim is not old enough to dress himself.*

"Егоцентричність" може фіксуватися не тільки через лексичне значення дієслів, а й передаватися через їх граматичне значення.

Граматична категорія особи представляє дію як таку, яку мовець асоціює з собою або групою людей, включаючи мовця, або з тим/тими, до кого звертаються, або третьою особою, яка безпосередньо не бере участі в мовленнєвому процесі [5:148]. Наприклад: "am" – "є" в першій особі однини Present Indefinite, "is" – "є" в третій особі однини Present Indefinite.

Граматична категорія способу відображає відношення дії, що позначається дієсловом, до реальності з точки зору мовця.

Дійсний спосіб передає дію, яка розглядається як реальний факт, який співвідноситься з тією чи іншою часовою сферою: **I speak English.**

Наказовий спосіб виражає безпосереднє волевиявлення мовця спрямоване на співрозмовника, тим самим позначаючи дію, яка ще не відбулася, а є виявленням бажання мовця, його спонування до дії: **Speak English!** – наказ.

Для вираження ввічливих просьб або скарги чи вибачення підходить форма наказового способу з підсилюючим "do": **Do sit down.**

Форма наказового способу "get + Participle 2" вживається "щоб сказати іншим людям влаштувати так, щоб певна дія була виконана над ними" [3:254]:

Get vaccinated as soon as you can – укр.: Зробіть прищеплення, як тільки зможете..

Про "егоцентричність" лексико-граматичного значення модальних дієслів свідчить той факт, що ці дієслова не позначають прямо дію чи стан, а виражають ставлення мовця до дії, яка згадується у висловлюванні. Мовець може інформувати слухача про можливість чи неможливість, необхідність чи відсутність необхідності виконати дію, тощо / *I can drive a car*/ або вказувати на свої висновки. Наприклад, припущення, яке передає ймовірність, виражається через "must" [6:11]:

You must be our new neighbours /=**My** conclusion is that you are **our** new neighbours./
укр.: Напевно, ви наші нові сусіди.

Крім того, ставлення мовця до слухача /тобто до дії слухача/ передається через такі комунікативні акти, як наказ, заборона, дозвіл, докір, тощо. Широкий діапазон значень модальних дієслів пов'язаний з волевиявленням мовця, яке спрямоване до слухача.

Так, у реченні "*You mustn't do that again*"/=I order you not to do it again/ "must" передає заборону мовця виконати дію. – укр.: Я забороняю тобі робити це знову.

Особливої уваги заслуговують "егоцентрично" орієнтовані граматичні структури:

1. "Get + Participle 2" передають значення дій, які ми виконуємо самі над собою [3:222]: *get dressed* /одягатися/, *get lost* /загубитися/, *get drowned* /втопитися/, *get engaged* /заручитися/, *get married* /одружитися/, *get divorced* /розлучитися/.

2. Одне із значень виразу "get + object + Participle 2" є "владштувати так, щоб дія була виконана кимось іншим" [3:222]: *I must have my hair cut.*

Ця структура може також використовуватися, щоб описати події, які трапилися з нами:

We got our car stolen twice last year. – укр.: Нашу машину крали два рази минулого року.

3. Ми використовуємо "had better", щоб порадити людям /включаючи нас самих/, що робити [3:225]: *You 'd better turn that music down.*

Перелік "егоцентрично" спрямованих граматичних структур не є вичерпним. Його можна доповнити іншими прикладами.

Отже, англійські дієслова мають великий арсенал лексичних, граматичних та лексико-граматичних засобів, що виражають "егоцентричність", тобто орієнтацію на мовця, через:

- 1) напрямок руху, де перебуває/не перебуває мовець;
- 2) точку зору мовця у визначенні відношення дії до реальності;
- 3) ставлення мовця до слухача, реалізацію його інтенції в спрямованих до слухача наказах, заборонах, дозволу, критиці, докору і т.д.;
- 4) формування мовцем різних висновків про дію;
- 5) налаштованість мовця на виконання дії третьою особою тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Mey J.L. Pragmatics. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. – 392 p.
2. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English in 2 v. – Oxford: Oxford University Press. – 1031 p.
3. Swan M. Practical English Usage. – Oxford: Oxford University Press. – 654 p.
4. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – Москва : Высшая школа, 1981. – 285 с.
5. Khaimovich V.B., Rogovskaya V.I. A Course in English Grammar. – Москва: Высшая школа, 1967. – 298 с.
6. Yevchenko V.V., Syngayivska A.V. How to Use English Modals. – Житомир: Полісся, 1999. – 147 с.

Котнюк Л.Г. "Эгоцентрический" потенциал английских глаголов.

Предметом статьи есть анализ лексического и грамматического значения глаголов, которые ориентированы на говорящего, получателя информации и третьего лица, присутствующего, хотя не являющегося непосредственным участником коммуникации. Рассматриваются также "эгоцентрично" направленные синтаксические структуры.

Kotniuk L.H. The "Egocentric "Potential of English Verbs.

The subject of the article is the analysis of the lexical and grammatical meanings of the verbs, which are oriented at the speaker, listener and the third person who is present though not taking part in the communication. "Egocentrically" oriented syntactic structures are under consideration, too.